СВОБОДА
LIBERTY

ЧАСОПИСЬ ДЛЯ РУСКОГО НАРОДА ВЪ АМЕРИЦѢ И ОРГАНЪ „РУСКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА".

Рôкъ VI. | Мт. Кармель, Па. Четвергъ 21-го Цвѣтня 1898. | Число 16.

Календарь.

...гень.

Ч.	Евпсихія муч.
П.	Терентія, Максима
С.	Антипы
Н.	2. ТОМИНА. Василія еп.
П.	Артемона
В.	Мартина
С.	Аристарха, Трофима

Змѣстъ.

УВАГА.

...отячи̂ приступити до „Со...юза" най посылають вступ...е и мѣсячне до касіера.

Mr. George Chylak
OLYPHANT, PA.

...И увѣдомлять секретара ...одъ адресою.

Rev. John Ardan
P. O. Box 418
OLYPHANT, PA.

СПРАВЫ „СОЮЗА".

14 НОВЫХЪ ЧЛЕНÔВЪ!

...риступили слѣдуючи̂ нові̂ ...лены до „Р. Н. Союза" въ ...мѣсяцю Марцю 1898 р.

Зъ Shamokin, Pa.

Число въ гол. книзѣ:

Тарасевичь Бартко 826
Максимякъ Миль. 827
Колодѣй П..тро 827

Зъ Lan...ord, Pa.

Ялчь Яцко 828
Калинякъ Мих. 828
Кафка Осипъ 829
Трôйчакъ Василь 829
Чупина Андрѣй 867

Зъ Simpson, Pa.

Сисакъ Андрѣй 830
0. Новакъ Яцко 830
1. Хованець Алек. 875
2. Нѣмчикъ Семанъ 876

Зъ Scranton, Pa.

3. Костикъ Андрѣй 831

Зъ McAdoo, Pa.
Бр. св. Вол.

4. Кляницкій Осипъ 831
5. Поточный Иванъ 832
6. Поточный Алек. 832
7. Гутнякъ Иванъ 833
18. Чобôрка Иванъ 833
19. Фэлатовичь Фед. 834
20. Косьцельный Фед. 834
21. Бейда Аддро 835
22. Михльовичй Ив. 845
23. Кадуль Стеф. 836

Зъ St. Louis, Mo.

24. Копча Прокôпъ 836
25. Пурдешь Лука 837
26. Сисакъ Илько 837
27. Фринцко Андрѣй 838
28. Гладь Климъ 838
29. Рижикъ Констан. 839

Зъ Shenandoah, Pa.

30. Ханисъ Мих. 839
31. Мучка Гнатъ 840
32. Цѣкотъ Гнатъ 840
33. Сойка Сидоръ 876
34. Кристиничь Сем. 877

Зъ Yonkers, N. Y.

35. Бинцаровскій Сем. 841
36. Гаврильчакъ Г. 841

Зъ Jersey City, N. J.

37. Барыла Осипъ 842
38. Семаникъ Ив. 842
39. Вôйтовичь Пат. 843
40. Пôдсадочмый Юр. 843
41. Кашиньскій Анд. 844
42. Глюзъ Максимъ 844
43. Кадубець Сидоръ 845
44. Деревянакъ Иванъ 845
45. Шмайда Алея. 846
46. Урбанъ Теодоръ 315
47. Филякъ Дмитро 846
48. Тирчикъ Павло 847
49. Филякъ Никифоръ 847
50. Камяньскій Петро 848
51. Вариха Мих. 840
52. Васильчакъ Сем. 849
53. Курила Антôнъ 849
54. Барна Семанъ 850
55. Падва Лука 850
56. Петрикъ Иванъ 851

Зъ Pittsbug, Pa.

57. Василенко Осипъ 851
58. Вуйкозскій Вас. 852
59. Носаль Теодоръ 852
60. Пѣтухъ Дмичро 853
61. Ференцъ Юрко 877

Зъ Cohoes, N. Y.

62. Бабякъ Петро 706
63. Копча Матѣй 853

Зъ McAdoo, Pa.
Бр. Покр. Пр. Бог.

64. Притульскій Ив. 854
65. Баранъ Андрѣй 854
66. Озеля Дмитро 855

Зъ Olyphant, Pa.

67. Лепакъ Данько 594
68. Гузый Осипъ 594
69. Мусѣвъ Осипъ 595
70. Пронько Стеф. 595
71. Ковалевскій О. 596
72. Пестерякъ Прок. 596
73. Кузякъ Дмитро 597
74. Сембратъ Ив. 597
75. Мысцôвскій И. (мол.) 855
76. Борухъ Иванъ 856
77. Бодакъ Андрѣй 856
78. Лизакъ Асафатъ 857
79. Миклошь Петро 857
80. Хованець Демко 858
81. Ковальчикъ Алек. 858
82. Ячипакъ Андрѣй 859
83. Мировскій Силь. 859
84. Евусякъ Юрко 860
85. Качмарчикъ Мат. 860
86. Арданъ Микола 861

Зъ Mayfield, Pa.

87. Сернякъ Петро 861
88. Премусъ Иванъ 862
89. Гузый Илько 862

Зъ Mt. Carmel, Pa.
Бр. св. Дим.

90. Кичко Андрѣй 863
91. Говда Иванъ 863
92. Богушь Мих. 864
93. Мѣльо Андро 864
94. Сливиньскій Соф. 865
95. Пѣрогъ Микола 865

Зъ Mt. Carmel, Pa.
Бр. св. П. и П.

96. Мудрый Мих. 866
97. Деска Павло 866

Зъ Jersey City, N. J.

98. Смій Григорій 867

Зъ Ansonia, Conn.

99. Сеньчакъ Лука 868
100. Журавъ Мик. 868
101. Шкуратъ Кузма 868
102. Мадзѣкъ Петро 869
103. Томцьо Мих. 880
104. Горбаль Ксеня 870
105. Тусъ Ефрозина 871
106. Шкуратъ Кал. 871
107. Павликъ Иванъ 872
108. Журавъ Грицъ 872
109. Гнатовичь Фил. 873
110. Шкуратъ Дань. 873
111. Дутканичь Аґаф. 874
112. Мадзѣкъ Данько 874
113. Горощакъ Петро 875

Зъ Charleroy, Pa.

114. Живанъ Демко 878

Зъ повысшого справозданя видно, що въ мѣсяцю марцю с. р. приступило до „Союза" **114 новыхъ членôвъ**. Е се число поважне, але недостаточне. Зважившн на выгоды які̂ „Союзъ" дае своимъ членамъ за 50 ц. мѣсячно и на суму готовыхъ грошей находячихъ ся теперь въ касѣ (близко **$5.000.00**)— до „Союза" мало бъ приступати не по 114, але по 1000 членôвъ на мѣсяць. Оно бы такъ и було, если-бъ лишь ті̂, що суть вже въ „Союзѣ" старали ся позыскувати новыхъ членôвъ для тои орґанізаціи. Уважайте старі̂ члены!

Ив. Арданъ
секретарь.

КВИТЪ.

Симъ посвѣдчаю, що вôдобравъ-емь посмертну запомогу зъ касы „Р. Н. Союза" по моеи женѣ бл. п. Пелягіи въ сумѣ $250, словами двѣста пятьдесять долярôвъ.

Илько Цѣхонь.

СВѢДКИ:
ВАСИЛІЙ ТЫЛЯВСКІЙ,
КОНСТАН. КОБАНЪ,
НИКОЛАЙ АРДАНЪ.

ВѢСТИ ЗЪ КАНАДЫ.

БРАТЯ РУСИНЫ!

ПОТРЕБА НАМЪ ШКОЛЫ!

Ще разъ осмѣляю ся высказати вамъ про потребу въ нашихъ рускихъ кольоніяхъ рускои школы. Ще разъ повторю то, що вже сотный разъ вôдбивае ся о уши вашй вôдъ знаючихъ про потребу школы, про еи вартôсть тай про еи наслѣдки. Якъ я, вашъ рôдный, щиро-рускій молодець, такъ вы всѣ Русины, що тôлько приѣхалисьте зô старого краю недавно (хоть бы и передъ пятьма роками), жієте въ рускихъ кольоніяхъ на фармахъ, розкиненй о пôвъ милѣ англійскои оденъ вôдъ другого. Где куды (якъ мѣсце було вôдповѣдне) побудували собѣ нашй люде хаты при межѣ фармы, близько хаты сусѣда, щобы видѣти, що сусѣдъ коло хаты робить. И добре добрымъ сусѣдамъ разомъ живе ся. Оденъ другого потѣшае въ нещастю, розганяе оденъ другому тужливôсть за рôднымъ краемъ, тай забавляе ся зъ нимъ въ вôльнôмъ часѣ. Добре такимъ сусѣдамъ разомъ жити. Оденъ другому помагае, тѣшить и додае енерґіи до працѣ на новôй земли, въ новыхъ обставинахъ. Спокôй небесный вкрывае духа ихъ, тай Богъ зъ ними.

Але що робить той рускій кольоністъ, що немае близько руского сусѣды, бо сусѣдна фарма не замешкана, а на третôй зъ ряду мешкае якійсь Нѣмець, Французъ або Англикъ? Такій кольоністъ рускій выйде зъ хаты (якъ еѣ вже мае), стане передъ нею и подививши ся въ лѣву сторону, побачить лѣсъ, обернувши ся въ праву сторону — степъ, — за собою и передъ собою одно и то само. Нема зъ кимъ говорити, анѣ кого зарадити ся, бо сусѣдъ далеко, а Богъ высоко... Треба йти знову въ хату, водумае собѣ. Та тôлько, що переступивъ порôгъ, вже зôслала на него жѣнка зъ пеца всѣ громы и святу недѣленьку и пятноньку и холеру и чорта за тое, що вôнъ еѣ спровадивъ до Америки въ пустыню, далеко вôдъ людей, вôдъ знакомыхъ, сусѣдôвъ та церкви. Бѣдна жѣнка не знае, якъ и коли молити ся Богу, бо нема священника тай церкви. Часами хиба о. Н. Дмитрôвъ (нехай имъ Богъ вѣку продовжить) гостять у нашихъ людей, тай тôлько всего. Вчують нашй люде раптомъ колька словъ та перестороги спасенныхъ, тай зъ тымъ зôстають.

Въ хатѣ жура, клопôтъ, бо тамъ нема потѣхи божои, сварка, бо тамъ нема злагоды, спокою. То доперва мѣжь старшими въ хатѣ, а що зъ дѣтьми? Они бѣднй, не мають тутъ въ Канадѣ на кого задивляти ся. Тй беруть собѣ прикладъ зô старшихъ въ хатѣ тай зъ тыхъ вôдродкôвъ индіяньскихъ, що умѣють тôлько, ѣдучи въ зимѣ саньми зъ Виннипеґу до Селькиркъ, свистати та на цѣле горло верещати, ажь страшно нашому чоловѣкови, нечувшому такого дикого спѣву зъ роду (бо недавно приѣхавъ до Канады), слухати. Дитина цѣкава, кожде спостережене интересуе и занимае еѣ, она практикуе и учить ся того, що еѣ окружае, що она видить и чуе. Она поступае на слѣпо на передъ, не знаючи про се, що дорога, котрою она йде, кôнчить ся еи затраченемъ. Она, будучи въ высше выраженыхъ обставинахъ, стосуе ся цѣлковито до нихъ, пôддае ся имъ, бо она жива, шукае собѣ занятя. Всѣ животины на свѣтѣ чимсь занимають ся. Вовкъ ловить здобычь, реве, а вôдтакъ утѣкае до лѣса, бо вôнъ дикій. Занятє вовка: ловити здобычь; утѣкае до лѣса, натура тягне его туда, его призвычаене, вôнъ такъ призвычаѣвъ ся, его предки вовки такъ навчили. То дуже ясне, що его предки, его родичѣ навчили, то и вôнъ робить.— Але-жь бо вашй вôтцѣ, любй краяны, тай вашй братя, живучй теперь въ краю мають просвѣту, они учать ся; анѣ вашй предки, нѣ братя не утѣкають до лѣса, перепашаю, та не ревуть по дикому якъ вовки, або такъ, якъ индійске корѣне заперчене учить горлати зô всеи силы дѣти вашй! Не гнѣвайте ся за зимне слово, але встыдъ буде намъ передъ нашими братами-Русинами, жіючими въ краю. Я тутъ то кажу, що въ самôй рѣчи дѣе ся, о чôмъ я самъ переконавъ ся. Вы можете свои дѣти колись не колись перестерегчи и справити на добру дорогу, бо знаете, що то есть такъ не добре. Вы за молоду були мѣжь просвѣщенными людьми, видѣли ихъ заходы, вчили ся вôдъ нихъ доброго прикладу, а на дальшй лѣта самй до доброго привыкли. А вашй дѣти не видѣли нѣчо въ старôмъ краю, бо еще були за малй, та не розумѣли нѣчого, а тутъ приѣхали до Канады, та стратили тую пôдставу, на котрôй мавъ бути збудованый добрый дôмъ, а придивляють ся та беруть собѣ прикладъ зъ того, що передъ собою видять. А якъ видять добре, то вôдъ васъ и то въ малôй части. Дитину отець лишае дома, а самъ йде въ поле, або на роботу о колька миль вôдъ хаты. Пущена дитина не слухае мамы и не бере зъ неѣ прикладу, бо еѣ тягне до лѣса або на середъ дороги гъ поросѣ бавити ся. Уже видко, що вашй дѣти псують ся и упадають. А внуки що пôчнуть? Якъ будуть дѣти вашй внукôвъ вчити? Якій будуть имъ прикладъ давати, коли они и тôлько не видять, що вы видѣли? И церква имъ не поможе! Стѣны церковнй не научать ихъ того, що они повиннй знати, бо то треба живого слова, проникаючого наскрôзь дитину, а того у насъ нема.

(Продовжене на другôй сторонѣ).

3

ХТО ЗЪ ЧОГО ЖИЕ?

Написавъ Иванъ Млотъ.

Зъ польского переклавъ Ст. Хлопôвъ

(Дальше.)

V.

Мусимс зъ тымъ згодити ся, що въ тôмъ, про що я вамъ розказувавъ, чимало есть правды. Могли-бъ вы менѣ одно закинути, що примѣръ зъ фабрикою бавовны, якось не конче правдоподôбный. Хто таке видавъ або чувавъ, щобъ машины коштували лишь 800 дол. або, щобъ за бавовну платили лишь 14.000 дол.

Такъ, есть въ тôмъ трохи и вашои раціи. Тй числа, котрй я подавъ въ тôмъ примѣрѣ, поданй були на те, щобъ выяснити вамъ тоту надвартôсть. Та теперь подамъ вамъ правдивый примѣръ зъ житя, а числа будуть въ нѣмъ такъ точнй, що чейже-жь не закинете менѣ лжи.

Якъ звѣстно то въ Англіи чимало переробляють бавовны. Вже вôдъ давныхъ часôвъ суть тамъ величезнй фабрики порушованй парою, вôдъ давна вже робôтники перестали жити зъ власнои працѣ и мусѣли еѣ продавати, стати звычайными наймитами, вôдъ давна вже терпять голодъ и нужду. Черезъ те фабриканты збогачують ся и несогоршй мають доходы.

Отже оденъ зъ такихъ фабрикантôвъ бавовны выдавъ на свою фабрику 895.000 дол., а по роцѣ продавъ нитки, за котрй заплатили ему 1.060.000 дол. мае отже зыску 165 тысячь дол. або 18 проц. Треба знати, що тоще не такъ богато, бо суть ще иншй фабрики, що дають 40, 50, а навѣть и бôльше доходу.

Поглянемо, зъ вôдки нашь фабрикантъ нахапавъ таку силу доходу. Та щобъ лучше приглянутись, почислимо, кôлько вôнъ тыждневo выдае на фабрикацію.

Фабрика, про котру бесѣда, мае 10.000 веретенъ, порушуваныхъ паровою машиною. Одно веретено (розумѣе ся при помочи робôтника) може выпрясти тыждневo оденъ фунтъ нитокъ. Всѣхъ веретенъ есть 10.000 — затѣмъ фабрика може выробити тыждневo 10.000 фунтôвъ нитокъ. Та, щобъ выробити 10.000 фунтôвъ нитокъ, потреба купити бôльше бавовны якъ 10.000 фунтôвъ, бо все досить бавовны марнуе ся при фабрикаціи. Въ нашôй фабрикаціи мусять купувати 10.600 фунтôвъ бавовны, бо 600 ф. змарнуе ся. Фунтъ бавовны кошвувавъ въ Англіи (1871 р.) $1.09, а затѣмъ на бавовну треба було выдати 10.600 разôвъ по 1 дол. и 9 ц. або 13.780 дол.

Щобъ зъ тои бавовны одержати нитки, потреба машинъ, розличныхъ помôчныхъ матеріялôвъ и робôтничои працѣ. Машины т. е. веретена вразъ зъ паровою машиною стояли 400.000 дол. Та коли машины разъ вже куплено то не нищать ся вôдъ разу, але можуть служити бодай якихъ 10 рокôвъ. Зъ того выходить, що рôчный выдатокъ на машины не вынесе 400.000 дол., а десять разôвъ менше, то есть 40 тысячь, а тыждневый выдатокъ (если въ роцѣ 50 тыждневъ) 50 разôвъ меншій вôдъ 40.000 дол. або 800 дол. Дальше до машинъ потреба камѣнного вугля (огрѣвати котлы) олѣю (смаровати оси). Потреба крôмъ того газу до освѣтленя фабрики и т. д. Отже вуголь въ нашôй фабрицѣ коштуе тыждневo 164 дол., газъ 40 дол. За вынаймъ льокалю фабрикантъ платить 240 дол. тыждневo. Разомъ всѣ тыждневй выдатки (т. е. бавовна, вугле, газъ, примѣщене) выносить 15.230 дол. Однакъ всѣ тй матеріялы стояти будуть нюха табаки, если не буде робôтникôвъ. Отже фабрикантъ наймае 135 робôтникôвъ (кождый зъ нихъ доглядае 74 веретенъ) платить имъ тôлько за ихъ робочу силу, кôлько потреба на вытворене тои самои силы, або иншими словами, кôлько потреба робôтникови на жите (ѣда, одягъ, мешкане и т. д). Возьмѣмъ, що потреба 2½ доляра денно, або 15 дол. тыждневo. Затѣмъ усѣмъ робôтникамъ належати ся буде 2.025 дол. тыждневo. Если-бъ робôтники працювали выключно для себе, то есть, если-бъ вôддали фабрикантови и докладали до бавовны лишь таку вартôсть за яку самй побрали вôдъ фабриканта робочу плату, то було-бъ се легко обчислити, кôлько повиннй коштувати выробленй ними 10.000 фунтôвъ нитокъ въ протягу тыждня. Дѣйстно, въ тыхъниткахъ винна мѣстити ся: 1) вартôсть зужитои бавовны 13.780 дол.[5]), 2) вартôсть машинъ (800 дол.), 3) вартôсть вугля (164 дол.), 4) вартôсть олѣю (164 дол.), 5) вартôсть газу (40 дол.), 6) вартôсть розличныхъ додаткôвъ (40 дол.), 7) вартôсть примѣщеня (240 дол.) и въ кôнци 8) зужита робôтниками и заплачена ихъ праця (2.025 дол.). Разомъ числячи округло 17.250 дол., а оденъ фунтъ 10.000 разôвъ менше, або 1 доляръ 22 ц. (майже).

Тымчасомъ нашь фабрикантъ за фунтъ нитокъ не дôстае 1 дол. 22 ц., а 2 дол. и 1¼ ц. а за 10.000 (10.000 разôвъ тôлько або надъ 20.400 дол.) то есть о 3.150 дол. бôльше, якъ мы обчислили. Если нашому фабрикантови дали о 3.150 дол. бôльше, природна рѣчь лишь длятого, що въ нихъ мѣстить ся нова вартôсть, котрои передъ тымъ не було, а котру доложили робôтники власною своею неоплаченою працею.

Зъ того бачимо, що 3.150 дол. доходу взяло ся зъ неоплаченои працѣ, зъ надвартости, вложенои робôтниками. Тй робôтники одержали вôдъ фабриканта 2.025 дол. за тыждневу працю. Однакъ въ тôмъ тыждни не тôлько, що вôдробили свою заслуженину, та ще доложили до бавовны 3.150 неоплаченои працѣ. Отже кождый зъ робôтникôвъ дôстае денно 2 дол. 15 ц. и не тôлько вôддае ихъ побôльшаючи вартôсть бавовны, але докладае ще нову вартôсть (надвартôсть) 3 дол. 27 ц. Затѣмъ даремна неоплачена праця, майже пôвтора раза довше треваε якъ оплачена: робôтникъ пôвтора раза працюе довше на фабриканта, якъ на себе.

Надвартôсть есть пôвтора раза бôльша вôдъ заплаченои працѣ, або, якъ кажуть инакше, стопа надвартости есть 1½ (або 150 процентъ).[6])

Здае ся менѣ, що вы переконались вже теперь наглядно, що не всѣ доходы походять зъ власнои працѣ. Бодай бачилисьмо, що фабрикантъ тягне доходы зъ чужои, але не зô своеи власнои працѣ.

5) Пригадую вамъ, що коли говорить ся, що вартôсть бавовны выносить 13.780 дол., то се говорить ся хибно. Властиво треба казати такъ: Въ той бавовнѣ есть стôлько вартости або инакше стôлько людскои працѣ, кôлько еѣ потреба на вырôбъ 13.780 дол., (але не паперовыхъ, а срѣбныхъ и золотыхъ). Коли кажемо, що бавовна варта 13.780 дол., то лишь для скорôченя.

6) Стопа надвартости, се стосунокъ помѣжь неоплаченою, а оплаченою працею. Если робôтникъ працюе 4 годины на себе, а 8 на капіталісту, то неоплачена праця есть два разы бôльша вôдъ оплаченои, а стопою надвартости есть 2 або 200 проц., если 6 годинъ працюе на себе, а 6 на капіталісту, то стопою есть 1 або 100 пр. и т. д.

„SVOBODA“
(LIBERTY.)
Weekly Paper.

The only Russian political Newspaper published in this Country; circulating in all parts of the United States and Canada, wherever the Russian language is spoken and is the best advertising medium.-

Published every Thursday at Mt. CARMEL, PA. by the „SVOBODA“ Publishing Co.

All comunications should be addressed to:

„Svoboda“
Mt. CARMEL, PA.
P. O. Box 13.

Предплата рôчна 2.00
До старого краю........ 3.00

Всѣ дописи и грошѣ просимъ высылати пôдъ адресу:
То „SVOBODA“
P. O. Box 13. — Mt. CARMEL, PA.

НАША ГАЗЕТА ВЫХОДИТЬ ЩО ТЫЖДНЯ ВЪ ЧЕТВЕРЪ.

Entered the post office at Mt. Carmel, Pa. as second class mail matter.

(Продовжене зô стороны першои).

Треба брати ся на иншій способъ, вôдповѣднѣйшій и хосеннѣйшій. Але справы такъ важнои не треба занедбувати. Не треба зволѣкати зъ дня на день такъ важнои справы надъ словомъ рускимъ, бо „чимъ дальше зайдете въ незнаный вамъ лѣсъ, тымъ труднѣйше буде зъ него выйти“; чимъ на дальше, якъ кажу, будете зволѣкати справу зъ вашимъ рускимъ словомъ, то труднѣйше буде пôзнѣйше его въ будучности выдобути. А хто знае, якъ занедбаете, чи не зъѣсть его ржа цѣлкомъ тай пропаде въ пущахъ американьскихъ. Треба гнути дерево, доки оно еще молоде та тонке, бо грубе не нагне ся, а силуване радше дасть ся зломити. Приучуйте вашй дѣти до доброго за молоду, а що самй не можете всего приучити, треба одного, але розумного проводника, т. е. учителя для дѣтей, котрый бы мôгъ добре стерегчи рускихъ дѣтей вôдъ дикихъ сôѣвôвъ. Щобы учивъ ихъ пôзнавати, чимъ они суть дѣйсно: що они суть рускими дѣтьми, а не индійскимъ поколѣнемъ, и щобы они знали стерегчи добре руске слово.

Гдекотрй рускй люде посылають свои дѣти а и повиннй посылати до школы англійскои, бо намъ англичина потрѣбна, але неповиннй забувати и на те, що наша школа въ рускôмъ языцѣ повинна бути намъ милѣйшою. Дитина зачинаюча ходити до школы англійскои, зачинае привыкати до того, до чого ѣй кажуть. Дитина руска, учащаюча лише на науку англицку, а не на руску, то потому якъ не вôдрече ся зовсѣмъ свого языка, то певно буде мати якусь вôдразу та встыдъ признавати ся до него. А зрештою по що?! Може перечитае рускій листъ колись, руску книжку, або руску газету „Свободу“? Та зъ вôдки?! Розважте собѣ тое добре. Берѣть прикладъ зъ жидôвъ. Где жіе ихъ пять, або десять, тамъ старають ся о жидôвску школу. Тамъ учать ся рôдного письма и мовы, а крôмъ того, якъ охота, учащають дѣти на науку до школы публичнои. Такъ дѣе ся въ старôмъ краю. Жидъ знае, що ему потрѣбна въ его житю наука, вынесена зъ власнои школы, але ему суть милѣйшою, надъ все дорогшою, бо рôдна. Бо инакше ставъ бы ся зъ часомъ цѣлкомъ чимъ иншимъ, а не жидомъ, або недовѣркомъ жидôвскимъ.

Потреба рускои школы! Потреба намъ нашого языка у школѣ, котрымъ бы мы и потомки пôзнали, що нашѣ батьки були щирими Русинами, що Русь, вôтчину нашу и слово наше руске, охотно передъ ворогами боронили, не встыдали ся рускои пѣснѣ, тай и васъ сердечно заохочую:

Пуще брати, пуще дѣлати,
Поки еще путь предъ нами,
Щобы свѣту показати,
Що мы еще Русинами!

А вы, братя, якъ въ тѣ слова вѣрите, то додайте: „Тай нашѣ дѣти будуть!“ — Коли? — Тогды, якъ покажемъ имъ дорогу.

Приймѣть кôлька сихъ слôвъ вôдъ мене, яко щиру раду.

Вашъ краянъ
ІОАНЪ ДАНИЛЬЧУКЪ.
St. Andrews, Man.

ВѢСТИ ЗЪ БРАЗИЛИ.

(Парана замкнена для еміграціи. — Що чувати? — Якъ то деякіи Поляки хотять недопустити рускихъ священникôвъ до Бразиліи. — Не дамо ся спольщити! — Сила и організація параньскихъ Русинôвъ. — Не спѣмъ, лучѣмъ ся, пôзнаймо ся! — Читайно и пренумеруймо нашу „Свободу“!)

Якъ вѣдомо, Парана не веде вже кольонизаціи. Нехай отже нѣхто теперь не важить ся ѣхати до Бразиліи, бо пôйде до горячихъ краѣвъ бразилійскихъ на роботу на плантаціи кавы! Въ Бразиліи грозить революція. Мільрейсъ спавъ теперь на 35 крейц. австр. вал. (19. лютого за 1412 reiss-ôвъ давали 1 франка; передъ рокомъ за 1000 reiss (1 milreis) давали ще корону (50 крейц.) австр., а передъ 10 лѣтами: 80 крейц. а. в.)

Нашѣ Русины сидять въ своихъ кольоніяхъ въ лѣсахъ, тай палять зрубы и газдують по трохи. Декотрѣ мали вже сего року третѣ плодо-зборы. Декотрѣ доперва перший разъ збирали. Тѣ бѣдачиска чекали по рокови на вымѣрене „шакру“ и мерли зъ голоду якъ мухи. Теперь вже Богу дяковати не мруть такъ, бо вже бодай мають що ѣсти; воздухъ здоровый, але праця тяжка. Треба въ потѣ чола працювати, щобы дѣтямъ лишити господарство, абы хоть они не бѣдували. Тѣ, що не хотѣли перебути тыхъ гôрькихъ початкôвъ и розбрели ся зъ жебрами по Паранѣ — теперь волоцюги, не мають ні кусника хлѣба и не мають що дѣтямъ лишити!

Великй параньскй рускй оселѣ потребують рускихъ священникôвъ, але то дуже тяжко, бо деякй Поляки и кьсендзы польскй поприсягли ся за всяку цѣну не допустити туды рускихъ священникôвъ. Они старали ся о се у курітібского епископа бразилійского и въ Римѣ, вже вôдъ кôлькохъ лѣтъ. Длятого не хоче епископъ тай и Римъ згодити ся на допущене туды рускихъ священникôвъ. Епископъ каже, що польскй кьсендзы параньскй умѣють и по руски, то нашй Русины обôйдуть ся безъ греко-католицкихъ священникôвъ. „Przegląd wszechpolski“ взывае, щобы не допустити туды руского священника, а навѣть тамтыхъ двохъ вôдспольщити. Не дамо ся спольщити Русинôвъ! Львôвскій архиепископъ кардиналъ Сембратовичь, выславъ до параньскихъ кольоній рускихъ двохъ священникôвъ, але Римъ сказавъ, що не годить ся на стале введене туды нашого обряду. Кардиналъ Сембратовичь загрозивъ, що удасть ся скаргою до самого папы, єли заразъ не згодить ся на рускихъ священникôвъ. Побачимо, що зъ того буде. У Львовѣ чекае двохъ священникôвъ готовыхъ въ дорогу, на письма зъ Риму. Везуть зъ собою богато рускихъ книжокъ (шкôльныхъ), рускй образы до церквей, приряды до роботы и всякого насѣня по трохи (збôжа, ярины, овочѣвъ). Гречку занесли до Бразиліи Русины. Перше еѣ тамъ не знали, а она дае два и три зборы до року, якъ пише проф. Семирадзкій.

Поляки будують Нову Польщу въ Паранѣ. То красна рѣчь, але нехай Русинôвъ лишать въ спокою. Русины будуть ихъ сусѣдами, але зъѣсти ся имъ не дадуть! Русины осѣли великими рускими громадами, переважно окремо, то не трафлять заховати свою вѣру, руску и мову. Напр. така великаньска руска кольонія Прудентополісъ надъ р. Ivay далеко вôдъ иншихъ народôвъ, въ лѣсахъ, о 18 миль вôдъ мѣста Ponta Grossa (желѣзницѣ) немае на около себе геть ажъ до самого Параґваю жадныхъ сусѣдôвъ, лишь вôдвѣчнй безмежнй пралѣсы, поперерыванй степовыми лазами бездеревными. На полудне вôдъ сеи великаньскои кольоніи о якихъ 30 миль лежить руска кольонія: Ріо Кляро. Мѣжь сими двома рускими огнищами лежать дикй лѣсы; нѣякій народъ не входить помѣжь тй двѣ оселѣ. Сыны нашихъ осадникôвъ могуть йти въ ту граничну просторонь и получати тй осады въ оденъ рускій повѣтъ. Теперь вже займае сама Прудентополісъ надъ 50 тысячь морґôвъ землѣ въ купѣ, Русинъ коло Русина! Е ту 5.600 Русинôвъ, 200 Мазурôвъ и по кôлька родинъ украинскихъ Нѣмцѣвъ, Бразилïянъ и Арабôвъ. Всѣ тй инородцѣ научились вже по руски, а Бразилійскй „каболклѣ“ слухають рускихъ проповѣдей о. Кизымы! Русины будують ту кôлька церковь. Йхъ просто не можливо вже спольщити ту, они за велика маса! Священникомъ е о. С. Кизыма, Василіянинъ; венду мае Мельникъ; богатши господарѣ е три: Панталеймонъ Форискевичь и два Очедобскй. Горальню мае Карманинъ (чи не Русинъ?) Безъ нового припливу людей, котрый вже не можливый, самй зъ себе розмножать ся тй Русины и посунуть ся ажь до Ріо Кляро, де осѣло въ збитôй масѣ кôлька тысячь (здаесь 2—3.000). Русинôвъ. Они, якъ вѣдомо, мають церковь (на V. лініи), школу, читальню. Священникомъ е о. Н. Роздольскій, купцѣ Русины („венды“—„сторы“) е ту: Дмитро Кожанъ (осѣвъ 1892 р.) и Иванъ Настасюкъ (котрый таку ладну допись торôкъ въ „Свободѣ“ помѣстивъ).

Дѣяльнымъ рускимъ патріотомъ е Теодоръ Потоцкій, такожь Мончакъ, Возьный и богато инпшихъ. — (коваль Гр. Кульчицкій). Нехай Русины Параньскй пôзнають, що ихъ е не мало и не далеко вôдъ себе, а „громада великій чоловѣкъ!“ Заразъ о 8 миль вôдъ Ріо Кляро, долѣ рѣкою Iґуассу е 40 родинъ нашихъ въ Porto Uniaoo а вôдси на полудне 2 милѣ дальше Santa Maria, Barreiros зъ 75 родинами, а дальше о 4 милѣ, нещасна чисто-руска кольонія: Жанґада (Jangada) зъ 130 рускими родинами, котрыхъ ту осадили въ цѣли будовы военнои дороги до Palmas (на границѣ Параны, Ріо Ґранде до Суль и Арґентины). Що тй люде перебули, то лишь Богъ св. знае. Богато утѣкло зъ тои каменистои землѣ до Ріо Кляро, а декотрй вернули до Галичины. — Осталось 130 родинъ, було щось дадъ 200! Прочй утѣкли. (На полудне вôдъ сеи околицѣ о якихъ 50 миль, вже въ станѣ Ріо Ґранде до Суль, надъ горѣпнымъ бѣгомъ рѣки Уруґвай (надъ рѣкою Ijuhy) лежить руска осада Іжуі (70 родинъ зъ р. 1896) коло польскои кольоніи (польскій кьсондзъ е Цуберъ), а трохи дальше 60 родинъ рускихъ въ Jaguary (Жаґварі).

Вôдъ Ріо Кляро о 15 миль на пол. всхôдъ, надъ рѣкою Ріо Неґра въ Паранѣ е величезна руска кольонія Agua Amarella (Olyntha) де щось 800 родинъ осѣло и тôлько набѣдували сь тяжко черезъ злого шефа лайдака. Вôдти нема жаднои вѣдомости... Недалеко вôдси на полудне, коло польскои осады Lucena осѣло 100 рускихъ родинъ, окрема есть такожь коло м. Lap-ы. Въ Курітібѣ столицѣ Параны е 300 родинъ рускихъ, а коло сусѣднои стаціи желѣзничои Gupirira, е кольонія руска Ypiranga (75 родинъ). Пôдъ мѣстомъ Palmeira (желѣзниця) е кôльканайцять рускихъ родинъ зъ р. 1892 въ кольоніи польско-италійскôй: S. Barbara (Михайло Наливайко). Вôдъ Курітібы о 6 миль на пол. всхôдъ за мѣсточкомъ S. Jose do o Pinhaes, лежить руска кольонія Sautos Andrade (Castelhana), на приморскôмъ пôдгôрю, о 4 милѣ вôдъ Guartub-ы, заливу океану атлянтійского, надъ рѣкою Cubatao. Осѣло ту 100 рускихъ родинъ въ р. 1896. Богато утѣкло вôдси. Въ польскôмъ календарѣ бразилійскôмъ е поданй имена отсихъ свѣтлѣйшихъ кольоністôвъ: Найда Иванъ, Новосадъ Михайло, Раховичь Иванъ, Шатковскій Иванъ.

Прочй Русины параньскй розселенй меншими лазами. Всѣхъ разомъ е ту 30.000 Русинôвъ, числячи и тыхъ 70 родинъ, що осѣли 1896 р. пôдъ нѣмецкимъ мѣстомъ Brusque въ Санта Катаріна.

Въ Ріо Ґранде до Суль е крôмъ въ Ianguary и Ijuhy еще 100 рускихъ родинъ въ S. Antonio da Patrulha коло м. Porto Allegre, надъ моремъ и здаесь въ Gaurany коло Ijuhy.

Нашй рускй панъ-отцѣ параньскй певно не залишуть просьбы рускихъ кольоній позбавленыхъ еще доси священника и поѣдуть по тыхъ кольоніяхъ хоть по близшихъ! — Дорога така: Зъ Paranagu-ы (портъ морскій) — до Curitib-ы желѣзницею за 8.800 rs. (чотыри золотй р. 4 злр. австрійскй). Зъ Курітібы до Lapa: 5 злр. ав., або до Porto Amazonas 5 злр, або до Palmeira 5 злр., або до Porte Grosse 7 злр. — вôдси зъ тыхъ стацій желѣзныхъ водою або фѣрою, неразъ правда страшенно переплачуванною.

Справоздане изъ своихъ поѣздокъ (візитацій) прошу въ „Свободѣ“ помѣстити.

„Свободу“ нашу ширѣмъ, читаймо, приеднуймо ѣй пренумерантôвъ. Она прецѣнь одна заходить и до вôдвѣчныхъ лѣсôвъ бразилійскихъ, до осель рускихъ и приносить свои вѣсти изъ свѣта и зъ рôдного старого руского краю. — Працюймо, дбаймо о себе, лучѣмъ ся, то не дамо ся пожерти, навѣть найпажерливѣйшимъ народамъ!

Пишѣмъ дописи до нашои „Свободы“, най она приносить все свѣжй вѣсти изъ всеи американьскои и старои Руси.

Русинъ изъ старого краю.

ЗЪ УГОРСКОИ РУСИ.

Д-ръ Кайндль, професоръ черновецкого університету, котрый выдавъ вже не одну працю про Русинôвъ, переважно буковиньскихъ, м. р. пустивъ ся на вандрѣвку въ околицю горѣшнои Тисы по Угорщинѣ и все те, що бачивъ, списавъ и вндруковавъ въ однôй нѣмецкôй газетѣ пôдъ заголовкомъ „Зъ угорского Мармороша.“ Ту статю передруковала наша краева часопись „Дѣло“, а мы за нею переповѣмо, а де-що и дословно наведемо, щобы познакомити читателѣвъ зъ нуждою и горемъ братôвъ на Угорщинѣ.

— Ну добре, фабрикантъ — та то ще не все; суть ще майстрове, властителѣ великихъ земель, урядники, купцѣ и т. д. и т. д. Цѣкавй мы, що ты намъ про нихъ розкажешь?

Поволи, а дôйдемо и до нихъ. Зачнѣмъ вôдъ майстрôвъ.

Знаете про те добре, що чоботы въ Австріи або въ Россіи робять въ приватныхъ варштатахъ, въ котрыхъ майстеръ доглядае надъ роботою, челядники працюють за заплату, а термінаторы дармо. Що майстеръ зарабяе на термінаторскôй працѣ, що користае зъ неѣ, то про те вже и малй дѣти знають. Ту хочемо поговорити про „оплачену“ роботу челядника.

Знаете, яка важка праця шевця. На стôльчику згорбленый челядникъ, въ душнôй, темнôй хатинѣ, мусить неразъ працювати 15, 16 годинъ, щобъ сякъ-такъ заробити на жите. Платять ему вôдъ штуки — менше бôльше по 6 квот. вôдъ пары черевикôвъ. Если не бракне роботы, то добрый челядникъ може зробити черезъ 15 годинъ 2 пары черевикôвъ — и заробить зô своеи працѣ 12 квот. Подивимось теперь, зъ вôдки бере ся заробокъ майстра.

Шкôра, гума, пôдошвы на одну пару черевикôвъ коштуе вôдъ 14 до 17 квотрôвъ, помôчничй матеріялы (дратва, шпила, цвяки и т. д.) 20 центôвъ, помешкане пр. 20 ц. 7), платня челядника 6 квотрôвъ. Если бъ челядникъ дôстававъ за свою роботу цѣлу належитôсть, то въ парѣ черевикôвъ повинна бути вартôсть матеріялу (шкôра, гума, пôдошвы) т. е. 17 квот., вартôсть помôчничихъ матеріялôвъ 20 ц., вартôсть помешканя 20 ц. и вартôсть роботы челядника 6 квотрôвъ. Разомъ черевики повиннй бы коштувати 24 квот. 10 ц. Тымчасомъ майстеръ продае пару черевикôвъ менше бôльше за 33 квот. 10 ц. т.е. о 9 квотрôвъ новои вартости? Певно, що еѣ не було анѣ въ пôдошвахъ, анѣ въ цвякахъ, анѣ въ помешканю; певно, що еѣ не доложивъ и не мôгъ доложити нѣхто иншій тôлько челядникъ. Такимъ способомъ нашъ челядникъ на 7 оплаченои працѣ додавъ майстрови 9 неоплаченои, 9 квотрôвъ надвартости, зъ котрои розумѣе ся користае майстеръ. И знову неоплечена праця пôвтора раза бôльша вôдъ оплаченои, знову, отже, якъ то кажуть, стопа надвартости есть 1 и пôвъ. Робôтникъ зъ 15 годинъ денной своеи працѣ 5 годинъ працюе для себе, а 10 вôддае майстрови, взбогачуе его ними.

Маете и майстра и бачите, зъ вôдки майстрове тягнуть доходы. Чи зъ власнои працѣ? Певно, що нѣ. Такъ само якъ фабриканты, можуть мати доходы, можуть взбогачувати ся тôлько зъ чужои працѣ, тôлько зъ працѣ своихъ робôтникôвъ и челядникôвъ. Теперь бачите, якъ можна вѣрити подôбнымъ людямъ, що якъ авторъ книжки „о власнôй помочи“, оповѣдають чуда про те, чого можна доробити ся власною працею; знаете теперь, що коли хто розказуе, якъ то фабриканты „власною працею“ доробили ся мастку, то се погане мантѣйство.

А щобъ вы на те сказали, що есть цѣла наука, котра повинна занимати ся вôдносинами помѣжь людьми и выробами людскихъ рукъ, а котру люде нѣбы ученй такъ споганили, що доведуть въ нѣй, що вôдносины, якй суть теперь, суть найлучшй на свѣтѣ; що предприемцѣ набувають доходы честною своею працею, що доходъ и зыскъ то найсправедливѣйша рѣчь и т. д. Тота наука называе ся політичною економіею. И треба признати, що богато дуже богато зла накоила она робôтникамъ, котрй довгй часы мусѣли ѣй вѣрити, въ кôнци соціялісты те доказали, кôлько то въ тôй науцѣ облуды и неправды, кôлько въ нѣй кривды для люду, для робôтникôвъ.

(Конецъ буде.)

7) Розумѣе ся, що помешкане коштуе далеко бôльше, може 20 дол. може 40 дол., але-жь въ тôмъ помешканю робить ся не одна пара чоботъ, а 50, 100 або и бôльше паръ на мѣсяць.

Василіяне.

Ѣде козакъ по степу,
Жидôвъ наганяе.
— Куды бѣсовй жиды? —
Жидову пытае.
— Та якй же мы жиды?
Подиви ся, пане!
Мы, козаче, не жиды
Мы Василіяне.
— А е-жь у васъ монастырь?
— Е — говорить Хаимъ —
Мы козаче, монастырь
Въ Почаевѣ маемъ.
— Въ Почаевѣ монастырь?
Хтожь у васъ игуменъ?
А жиды обыдва вразъ:
— Вусъ зуґтъ еръ: игуменъ?
— А, вусзуґтеръ! Я-жь вамъ дамъ,
Жиды бородати!
И нагаемъ ихъ списавъ
По саміи пяты.

Дощь.

Обсѣяли мужики,
Дощу выглядають!
Ото два собѣ зôйшлись,
Стали, розважають....
Грицько старый, якъ судець,
Палицю тримае,
На бôкъ голову схиливъ,
Землю колупае.
А Хома на мотузку
Ґудзѣ собѣ вяже.
„Нема дощу!“ — каже Гриць.
— Нема! — Хома каже.
„Якъ бы, Хомо Господь давъ,
То вже я говору,
Що усе-бъ то изъ землѣ
Пôдняло ся въ гору!“
— Усе, дядьку? — „А усе!“
— Лучче-жь най не буде!
Моя жѣнка у землѣ!
Не хочу паскуды!

Жонатый.

Била жѣнка мужика
Тай выгнала зъ хаты;
Пôшовъ бѣдный по поляхъ
Притулку шукати.
Ходивъ бѣдный цѣлый день,
Все клявъ молодицю,
На остатокъ десь залѣгъ
На рудѣ въ копицю.
Ажь дивить ся на руду,
Що бугай хорошій
Ходить собѣ по травѣ
Мукае зъ розкошѣ.
Отъ и каже неборакъ:
— Щасливый ты брате!
Колись и я такъ спѣвавъ
Якъ бувъ не жонатый.

Ст. Руданьскій.

Д-ръ Кайндль въ часѣ своихъ подорожей по галицкой Руси мавъ способность стрѣнути угорскихъ Русиновъ, що приходили на заробокъ и то якъ ихъ внѣшный выглядъ казали ясно припускати, що въ нихъ въ дома не великій гараздъ. Однако-жь се, що чувъ и бачивъ въ селахъ: Русково, Руска Кирва и Руска Поляна, було неожидане. Вонъ дививъ ся на людей, а бачивъ горе и розпуку. Дѣти голи, мущины, рускі робôтники на публичныхъ дорогахъ працювали лише въ штанахъ зъ цѣлкомъ нагою горѣшною частю тѣла, хочь уживана тамъ коротка сорочка не перешкаджае; убога и нужденна одѣжь взагалѣ; въ сѣрацѣ вже богачь, а кожушковъ майже бракъ; — жѣнки замѣсть хустками накрывають головы соломяными, а навѣть старыми фільцовыми мужескими капелюхами, бо на хустку годѣ здобути ся.

Ту саму нужду знайшовъ въ хатахъ и на обôйстю. Господарскі будынки зъ малыми выѣмками въ найгôршомъ станѣ. Въ хатѣ бракъ запасовъ поживы и бѣля та окрасъ; коморы пусті, хлѣвы порожні, навѣть хрюканя свиней не чути. А чому нема скота? „бо нема чимъ кормити“, була вôдпозѣдъ. Пасовиско мають лишь жиды и паны, а за выпасъ одной коровы треба платити 10—13 зр. и робити безплатно 2 дни; за одну вôвцю 1.20—2 зр., за свиню 2—3 зр. за лѣто. Якъ сѣножати и пасовиска, такъ само поля, всѣ лучше положені грунты и лѣсы находять ся въ рукахъ немногихъ капиталістовъ, котрі безъ милосердя выкористовують нужду селянъ. Дѣло уладжуе ся такъ, що селянинъ оброблюе, дае насѣне и збирае плодъ, властитель дае чисту землю, а за се загортае половину збору. Сли-жь властитель дае насѣне, то селянинъ забирае ледво третину. Лучші забудованя вже не належать до селянъ лише до жидовъ. Въ лѣсахъ заробокъ нужденный и то дуже нуждендый, коли зважимо, що предпріемець вырубу лѣса есть заразомъ и доставцемъ ѣды и одежи для своихъ робôтниковъ, котрі обовязані брати у него, бо до мѣста далеко и платить асиґнатами до „маґазину“, а не грôшми, попри чôмъ цѣны перевысшають два разы дѣйсну цѣну. Отже робôтникъ напрацюе ся що силъ, а при кôнци не дôстане нѣчого, добре, що не згинувъ зъ голоду. А пôсля угорского права и справедливости не найде. Проте не дивниця, що лихва запанувала; за пожиченыхъ 10 зр. на рôкъ платить ся 15 зр. проценту.

Хто-жь мае помочи тымъ голымъ дѣтямъ, вызыскуванымъ робôтникамъ та голоднымъ матерямъ, що зъ дѣтьми та колысками спѣшать товчи камѣне на публичныхъ дорогахъ! Може рядъ угорскій? А дежь интеліґенція того народу? Рядъ дбае лишь про те, щобы благородна раса мадярска не вымерла, отже всѣ инші народы тисне не милосердно. А про интеліґенцію послухайте, що пише д-ръ Кайндль: „Ихъ священники въ большôй части Мадяры або Мадяроны, не мають нѣ крихôтки серця для своихъ гнетеныхъ прихожанъ. На приходствахъ рускихъ сѣлъ говорять майже выключно по мадярски. Руска мова уважаесь за щось низшого. Оденъ священникъ, до котрого я заговоривъ по руски, вôдповѣвъ ломаною нѣмеччиною. Другій знову запевнювавъ мене, що мусить вести дôмъ по мадярски, коли не хоче выставити себе на переслѣдоване; до почестій и вôзнакъ прійшовъ лише въ той способъ, що говорить по мадярски и вôдрѣкъ ся своеѣ народности. Ясно, що угорске правительство уважае добрымъ кожде средство, котре мае на цѣли занидѣне руского населеня въ Угорщинѣ. Его доводять до руины, бо нуждаря лекше вынародовити, а попри тôмъ вытворюе ся дешевый робôтникъ, котрого можна всюды ужити. Взявши пôдъ розвагу ті обставины, не тяжко пояснити собѣ звѣсні подѣѣ на Угорщинѣ. Въ тыхъ цѣляхъ стереже ся также бѣдныхъ людей вôдъ просвѣты!.....

Се най буде на увагу угорскимъ братамъ, що живуть на земли вôльнои Америки, якъ також въ певнôй части въ вôдповѣдь выздоровѣвшому редакторови „А. Р. Вѣстника.“

НОВИНКИ.

Послѣдні вѣсти.

Конгресъ ухваливъ узнати Кубу вôльною республикою, причѣмъ завзывае Ишпанію, щобъ выцофала свои войска зъ Кубы. Незнати, що на те скаже Ишпанія, або вынести ся зъ Кубы або вôйна. Певно, що выбере то друге, а такимъ способомъ вже невдовзѣ засвистять кульки.

А хочь бы и трупа.

Вже то мы ажъ надто добре обзнакомлені зъ тою препоганою нагôнкою до православнои оборы — бери якъ знаешь, щобъ лишь бôльше головъ. Ось теперь доносять намъ зô Шептонъ про слѣдуючій способъ притяганя людей пôдъ мѣзѣный палець Побѣдоносцева. Въ велику середу вмирае И. Зарничякъ, котрый колисьто звабленый вандрôвными агентами перейшовъ во „едино спасительную вѣру“, тобъ-то на православіе. Та передъ смертію хоче очиститись зъ своихъ житейскихъ провинъ, просить давнѣйшого свого священника В. Волошина, передъ котрымъ высказуе свôй найбôльшій жаль зъ свого поступку, навертаесь, просить о сповѣдь, а опôсля о похоронъ. Въ ночи сей чоловѣкъ умирае, ну, але бізнесь есть бізнесомъ. Православні въ крикъ, що о. В. Волошинъ осквернить своею присутностію померлого, а люде и свояки хотѣли знову выповнити послѣдну волю небôжчика. Що-жь дѣяти? До головы по розумъ. Адже-жь небôжчикъ бувъ у православнôмъ асекурацiйнôмъ товариствѣ „Взаимо-помочи“, — кажуть, що не дадуть запомоги по померлôмъ, якъ его непохоронить бородатый. Торгъ въ торгъ, люде зразу опирались, та такимъ аргументамъ треба въ кôнци уступити — теперь лихі часы, грошѣ придадуть ся. Ажь въ свѣтлый понедѣлокъ приѣхавъ пр. А. Товтъ, похоронити. Выграли! Ей, Боже! Та чи-жь то на те засноване товариство „Взаимо-помочи“, щобъ посредствомъ него вести пропаґанду цареславія, а радше нового способу роздобуваня хрестовъ? — Такъ, хапати хочь бы трупа, бо за те платять.

По святахъ.

Свята скôнчились. — Ой скôнчились, але не зовсѣмъ весело. Народъ ходить сумный зъ похнюплеными головами, глядить тужнымъ окомъ на ті мамы-кормилицѣ, на угльокопы. А ті мовчать мовь заклятi. Анѣ одна не затрубить зъ рана, геть позабули на робôтниковъ. При мягкôмъ вуглю ще пôвъ бѣды, але при твердôмъ чиста загибиль. Доведе ся не одно неодному перетерпѣти. А ту ще нѣбы вôйна мае бути! И на що ту вôйны, та нощо того морду вôдъ кульокъ, коли самъ голодь готовъ накоити такого лиха, якого и вôйна не докаже!...

Веселі хрестины.

Въ Америцѣ нынѣ въ загалѣ робôтники нарѣкають на лихі часы, а въ Ню Кенсинктонъ цѣлкомъ противно дѣе ся. Звôдтамъ доносять намъ, що робота тамъ добре иде и що кождого часу можна роботу дôстати. Десь по иншихъ плейзахъ людиска выжити не можуть, а въ Ню Кенсинктонъ люде, не то, щобы бѣдовали, але еще до того весело бавлять ся. Недавно тому оденъ зъ членôвъ бр. св. Николая, а котрого имена теперь не подаемо, справлявъ гучні хрестины. Хоть сно було въ святôмъ постоньку однакъ не обôйшло ся безъ музики. Кумове танцовали и забавляли ся ажь до пôзнои ночи. Но, такъ де-що, якъ музыка, то можна бы еще щасливому няньови даровати, бо може то зъ великой утѣхи, що ся ему сынъ народивъ, зъ котрого буде внетъ „шлейтъ пикеръ“, а до того еще Америка „фри контры“, але тото, що давъ охрестити дитину въ польскôмъ костелѣ, то уже нѣякъ простити не можна. То уже шкандалъ и такій отець не вартъ руского имени. На що то глядати за чужими богами, коли нынѣ въ Америцѣ, де лишь обернешь ся, есть своя руска церковь и свôй священникъ? И буде ся ту мати американьска Русь добре, если буде мати такихъ патріотôвъ? Ганьба встыдъ!

Въ човнѣ наоколо свѣта.

Капитанъ ДзьовъСлокумъ, американецъ, пустивъ ся въ подорожь на около свѣта, въ невеликôмъ човнѣ, котре самъ збудувавъ зъ американьского дуба и сосны. Човно, котре зове ся „спрей“, або по нашому пѣна морска, есть всего лишь 12 метрôвъ довге, важить 9 тонôвъ, а зануряе ся на 1½ метра. Дня 24. цвѣтня, 1895, выѣхавъ Слокумъ зъ Бостону и до сего часу пребувъ уже на своимъ човнѣ 34000 морскихъ миль. Есть вôнъ оденъ зъ найвôдважнѣйшихъ морякôвъ, які коли були на свѣтѣ.

— Найбôльшою школою на свѣтѣ е публична для дѣтей жидôвска школа, въ Шпиталсфѣлдъ, въ Англіи, бо мае ажь 2.800 школярôвъ.

— Оденъ великій пароходъ сконсумуе въ протягу 24 годинъ около 300 тонôвъ вугля; на кожду минуту выпадае около 466 фунтôвъ.

— Найвысшою горою на кули земскôй е гора „Геркулесь“ на осровѣ Папуа, въ Новôй Ґвинеѣ. Высока е на 32.763 стôпъ, отже высша еще вôдъ горы „Еверетъ“ въ Гималяяхъ о 3.781 стôпъ.

Вѣсти робôтничі.

— Pittsburg, Pa. Въ фабрицѣ машинъ Avonmore Faundry & Machine компаніи, котру вôдкупили инші акціонеры, роспôчнесь въ коротцѣ робота. Затрудненыхъ въ нѣй 200 робôтникôвъ будуть выробляти 125 тонъ денно. Остатні нарады надъ порозумѣнемъ мѣжь продуцентами вугля, а майнерами въ мысль ухвалъ конвенции чікаґскои вôдбулись дня 12. с. м. По обосторонôмъ уступствѣ установлено остаточно скалю платничу ажь до року 1899, 1. апрѣля зъ значною корыстію для робôтникôвъ питсбурского дистрикту.

— Надъ 100 робôтникôвъ, занятыхъ въ фабрицѣ Ellwood Weldblers Tube Co. застрайковало, жадаючи 10 процентовои пôдвышки платнѣ.

— Въ Steubenville, O. Зарядила кравецка унія загальный страйкъ кравцѣвъ, понеже хлѣбодавцѣ не хотѣли згодитись на жадане пôдвысшене платнѣ.

— Позаякъ продуценты вугля въ дистриктѣ Massillon, O. не запровадили ще приписаныхъ чікаґскою конвенціею решетъ, черезъ котрі мае перепускатись вугля, длятого застрайковало 2000 майнерôвъ въ той околици.

Новый тростъ.

Въ Cleveland, O. Вôдбула ся дня 11. апрѣля конвенція всѣхъ фабрикантôвъ лятого желѣза мѣжь горами Allegheny и Rocky, котрі злучились въ могучій тростъ. Робôтники вôдчують ту могучôсть.

— Фабрики новои компаніи Pennsylvania Car Wheel Company въ Allegheny вже готові и на другій тыждень 200 робôтникôвъ знайде тамъ затруднене.

— Akron, O. Велика фабрика сѣрникôвъ „Diamond Match Co.“ побôльшила свои департамента, въ котрыхъ знайде роботу 100 робôтникôвъ бôльше.

— Въ Сполученыхъ Державахъ Америки выдобуто минувшого року 1897, 198,-250,000 тонъ мягкого вугля — 20 сотнарôвъ на тону — на загальну вартôсть сто девять вôсѣмъ міліонôвъ сто тысячь дол. або менше якъ $1. за тону. Выдобуто о 6,-270,000 тонъ бôльше якъ 1896 р. Твердого вугля выдобуто о 2¼ міліона тонъ менше якъ въ 1896 р., а спалено лишь 52,122,408 тонъ. Въ самôй Пенсильвеніи выдобуто твердого и мягкого вугля 106,000,000 тонъ. И то всьо, кромѣ нужденнои, голодовои платнѣ робôтникамъ, пôйшло до кишенѣ капиталістôвъ, та ще и зъ кровію людскою пôдъ Лятимеръ.

ДО КАНАДЫ!

Хто намѣряе ѣхати сей весны до Канады на ґрунтъ найже-жь памятае, що треба вже выбирати ся поволи въ дорогу. Въ другôй половинѣ априля по Великодныхъ святахъ треба вже ѣхати, щобъ заразъ, якъ тôлько снѣгъ злѣзе, вышукати собѣ фарму и почати будову хаты. Хто еще не мае картки вôдъ мене на зниженый тікетъ, най напише листъ до мене и подасть докладно свое имя, жены, дѣтей и кôлько кождому лѣтъ. Рядъ канадійскій вôдступивъ для нашихъ людей землю въ Альбертѣ, коло колѣйовои стаціи Millet Township 47 и 48. Добре бы було, якъ бы всѣ нашi люде, котрі выѣдуть зъ Пенсильвеніи осѣли тамъ осôбною кольоніею. Если-бъ зôбрало ся наразъ 50 родинъ, я готовъ бы поѣхати зъ людьми, ажь на мѣсце. Въ середу по Великодныхъ святахъ, дня 20. апрѣля треба бути вже въ Buffalo. Грошей не треба мѣняти на канадійскі, бо тамъ американьскі грошѣ такъ само добрі, якъ канадійскі. Хто мае охоту ѣхати и мае бодай $300 най зголосить ся до мене на адресу:

Rev. Nestor Dmytrow
89 Johnson Str.
BUFFALO, N. Y.

5)

Якъ выгадано машиною (треномъ) ѣздити?

Написала М. Загôрня.

(Дальше).

Року 1818 Стефенсонôвъ сынъ Робертъ скôнчивъ школу и приѣхавъ до батька. Вôнъ три роки живъ тамъ, де и батько, бувъ доглядаемъ у шахтѣ. У вечерѣ прийшовши зъ роботы, они двохъ зъ батькомъ читають було та выгадують, що ще треба зробити въ паровозѣ, щобъ вôнъ красше возивъ. Батько радѣвъ, що и сынъ любить те дѣло, яке и вôнъ любивъ. Року 1820 вôнъ пославъ его до найвысшои школы (до університету).

Зоставши ся Стефенсонъ знову самъ, усе мудрувавъ надъ своимъ паровозомъ. А найбôльше думавъ вôнъ про те, якъ робити ту колѣю, що по нѣй мусѣли ѣздити поѣзды. Вôнъ хочь и зробивъ уже таку дорогу на шахтахъ, такъ тамъ она була недовга и йшла по рôвному. Стефенсонъ бачивъ, що дорога мусить бути яко мога рôвнѣйша, щобъ она и на гору не пôдпималась и зъ горы не спускалась. И вôнъ надумавъ робити дорогу по рôвному, обминаючи горы та яры. Якъ що-жь обминяти далеко, то яры засыпати землею, а горы розкопувати. А якъ що трафить ся на дорозѣ така гора высока, що розкопати еѣ не можна, то пробивати гору наскрôзь и въ ту нору пускати машину. (Така наскрôзь пробита въ горѣ нора зветь ся тонель).

Чуючи люде, що Стефенсонъ таке надумавъ, тôлько головами похитували, та казали: — „Й що вôнъ выгадуе: яры засыпати та горы розкопувати! Не може того нѣколи бути." И навѣть ученй люде не няли вѣры Стефенсонови. Не вѣрили и тому, що паровôзъ бѣжить швидче за коня.

А Стефенсонъ не зважавъ на ихъ и думокъ своихъ не кидавъ.

Шѣсть рокôвъ уже возила перша Стефенсонова машина вуголь на шахтахъ. И нѣхто бôльше не хотѣвъ робити въ себе желѣзницѣ, а возили якъ и перше кôньми, хоча кôньми возити було далеко дорожше. Вышло такъ мабуть черезъ те, що Стефенсонъ бувъ собѣ чоловѣкъ простый и до всього самъ дôйшовъ. Хочъ вôнъ зробивъ далеко бôльше за де якихъ ученыхъ людей, але мѣжь ними не бувавъ, самъ себе не выхвалявъ, то его мало хто и знавъ и на его машину не звертали уваги, бо думали, що простый шахтаръ нѣчого путнього не выгадае. А про те не думали, що хочь Стефенсонъ и не учивъ ся по великихъ школахъ та науку про машины дуже добре знавъ.

Тымчасомъ Стефенсонъ оженивъ ся удруге. Року 1819 ще на одныхъ шахтахъ надумали зробити желѣзницю и приручили се дѣло Стефенсонови. Ся желѣзниця була далеко довша за перву, ще и гора высока була саме на дорозѣ. Два роки робивъ еѣ Стефенсонъ и 18. листопада 1822 року по новôй желѣзници почали ходити поѣзды. Людей до желѣзницѣ у той день зôйшло ся дуже богато, кождому хотѣло ся подивити на чудасію: якъ возять безъ коней. И ось побачили. Ажь пять паровозôвъ проѣхало и кождый паровôзъ тягъ за собою по 17 вагонôвъ зъ вуглемъ.

Пôсля сього забалакали про Стефенсона, почали по газетахъ писати про него та про его выгадку. Теперь бо зрозумѣли, яка зъ сього може корысть бути. И Стефенсона покликано робити нову желѣзницю.

V.

Есть у Англіи мѣсто Манчестеръ. У Манчестерѣ дуже богато фабрикъ. На фабрикахъ тчуть усяку тканину зъ бавовны. Бавовну-жь привозять моремъ ажь зъ Америки у Англійске мѣсто Лѣверполь, а зъ Лѣверполя вже въ Манчестеръ. Якъ не було желѣзницѣ, то еѣ возили або кôньми, або судинами по водѣ. Се було дуже довго и часомъ у Манчестерѣ не ставало бавовны и люде сидѣли безъ роботы. Ото и надумали зробити желѣзницю зъ Лѣверполя въ Манчестеръ и приручили еѣ робити Стефенсонови. Тôлько почавъ Стефенсонъ зъ другими инжирами, та зъ мѣрщиками землю на ту желѣзницю значити, ажь тутъ притичина трафилась. Люде розсердились и кажуть: — „Якъ стане машина бавовну возити, то де мы тогды заробляти будемо! Не дамо еѣ робити"! И почали проганяти Стефенсона та тыхъ, що зъ нимъ були. Навѣть жѣнки та дѣти камѣнемъ на нихъ кидали. И такъ ще довелось кинути дѣло зъ желѣзницею на якій часъ.

Але Стефенсонъ бачивъ, що се дѣло вже не загине. Року 1824 вôнъ удвохъ изъ однымъ богатымъ чоловѣкомъ завѣвъ такій заводъ, щобъ на нѣмъ паровозы робили. И сей заводъ такъ уславивъ ся, що зъ цѣлого свѣта приѣжджали на него дивити ся.

Тымъ часомъ Стефенсонъ зробивъ еще одну желѣзницю и року 1825-го почали ѣздити по нѣй. Першій поѣздъ вѣвъ самъ Стефенсонъ. Машина бѣгла по 15 верстовъ за годину и тягла 38 вагонôвъ. Она везла не самый вуголь та борошно, а и людей. Спершу Стефенсонъ не думавъ, що машина возити-ме и людей, то вôнъ еѣ такъ зробивъ, щобъ тôлько вуголь возити, а такихъ вагонôвъ, щобъ людямъ ѣздити, ще не було. Але богато людей просило Стефенсона, щобъ вôнъ ихъ узявъ изъ собою. На першому поѣздѣ ѣхало 250 чоловѣка.

Пôсля сього дужче вславивъ ся Стефенсонъ. Богато зъ такихъ, що обурювались проти желѣзниць, упевнили ся теперь, що зъ ихъ велика користь. Стефенсонъ поробивъ вагоны, щобъ людей возити и завсѣгды оип були повнй. Тогды року 1825 кôлько людей знову почали балакати про те, щобъ изробити желѣзницю зъ Манчестеру до Лѣверполю. Однôй людинѣ не сила було се зробити, бо грошей треба було богато. То зôбравъ ся гуртъ та и попросили Стефенсона, щобъ той робивъ желѣзницю. Стефенсонъ приѣхавъ и знову почавъ выбирати, кудою красше желѣзницю провести. Але и теперь люде робили ему всякй перешкоды. Бувало такъ, що ему доводило ся змальовувати землю на планы въ ночи, бо въ день не давали. Два паны нѣякъ не схотѣли, щобъ желѣзниця черезъ ихъ землю йшла, — довелось робити еѣ черезъ дуже велике и грузьке болото. Деякй инжинеры глузували зъ Стефенсона, казали:

— Хай лишь загатить болото. Вôнъ у него міліонôвъ зо два грошей положить поки загатить, а поѣздъ таки загрузне.

Та Стефенсонъ на те не зважавъ и свое робивъ. А робити правда було не легко. Довело ся и горы розкопувати та пробивати и яры засыпати. А найгôрше зъ тымъ болотомъ. Та Стефенсонъ таки загативъ его и не два міліоны вытративъ, а тысячь изъ двѣста. Та такъ загативъ, що и доси поѣзды на нимъ не грузнуть.

(Конець буде.)

Учѣте ся, браты мои!
Думайте читайте,
И чужому научайтесь,
И свого не цурайтесь!
Т. Шевченко.

Всюды нѣвечить ся правда,
Всюды пануе брехня,
Въ вашихъ лишь серцяхъ, ô братя,
Най не повстане вона!
Ив. Франко.